

Marta Żerkowska-Balas

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny¹

IDENTYFIKACJA PARTYJNA I BLISKOŚĆ PROGRAMOWA PARTII JAKO DETERMINANTY DECYZJI WYBORCZEJ W WYBORACH PARLAMENTARNYCH W 2011 ROKU

Wstęp

Kwestia identyfikacji partyjnej – jednego z najpopularniejszych predyktorów decyzji wyborczej na świecie – w nowych postkomunistycznych demokracjach jest dyskusyjna. Część badaczy uważa, że nie różni się ona od identyfikacji partyjnej w demokracjach dojrzałych (Miller, Klobucar 2000; Colton 2000; Tucker 2001; Vlachová 2001; Tworzecki 2003). Inni są zdania, że w przypadku młodych demokracji nie można mówić o tradycyjnie rozumianej identyfikacji ze względu na niespełniony warunek jej międzypokoleniowego dziedziczenia (Banaszkiewicz 1995; Rose, Tikhomirov, Mishler 1997; Anderson, Lewis-Beck, Skarżyńska 2002; 2005; Stegmaier 2003).

Analizy empiryczne potwierdzają, że identyfikacja partyjna w nowych demokracjach jest niestabilna oraz podatna na czynniki kontekstualne i polityczne (Miller, Klobucar 2000; Brader, Tucker 2001; Dalton, Weldon 2005; Rudi 2006; Markowski 2013). Taki stan rzeczy wskazywałby, że decyzje wyborcze Polacy podejmują, kierując się merytorycznymi przesłankami, na przykład proponowanymi przez partie rozwiązaniami najistotniejszych problemów. Istnieją jednak przesłanki (widoczna konsolidacja systemu partyjnego, malejące wskaźniki chwiejności wyborczej i silna polaryzacja elektoratów), które pozwalają przypuszczać, że wydarzenia, które się toczą na polskiej scenie politycznej od dziesięciu lat przyczyniły się do wytworzenia emocjonalnej identyfikacji partyjnej, która silniej niż ocena merytoryczna determinowała decyzję wyborczą Polaków w 2011 roku.

¹ E-mail: Mzerkowska-balas@swps.edu.pl

Niniejszy artykuł ma na celu zbadanie dwóch determinant decyzji wyborczej: identyfikacji partyjnej oraz bliskości programowej partii: ich wzajemnych relacji oraz wpływu na partycypację i preferencje w wyborach parlamentarnych w 2011 roku. Mówiąc innymi słowy – zweryfikować, czy polscy wyborcy podejmują decyzję wyborczą, kierując się merytoryczną oceną partii, czy może kulturowe wojny w Polsce przyczyniły się do wytworzenia względnie trwałej identyfikacji partyjnej, kształtującej decyzję wyborczą niezależnie od innych czynników.

Analizy pokazują, że istniejąca w Polsce identyfikacja z partiami silnie determinuje decyzję wyborczą, osłabiając wpływ innych zmiennych, w tym zmiennych społeczno-demograficznych. Niemniej jednak część wyborców podejmuje decyzję racjonalną², wybierając partię programowo najbliższą lub głosując strategicznie.

■ Identyfikacja partyjna i dystans do partii jako determinanty decyzji wyborczej

Zdaniem wielu badaczy decyzja o tym, na kogo zagłosować, jest wyrazem lojalności względem partii, z którą wyborca się identyfikuje (Converse, Campbell, Miller, Stokes 1960; 1967; Converse 1964). Centralnym pojęciem tego podejścia jest koncepcja identyfikacji partyjnej, rozumianej jako afektywna postawa względem istotnych obiektów na scenie politycznej (Campbell i in. 1960; Skarżyńska 2005; Falkowski, Cwalina 2006) wytwarzana w sposób podobny do innych identyfikacji, takich jak tożsamość religijna czy etniczna. Identyfikacja partyjna jest nabywana w procesie socjalizacji (kluczowe znaczenie ma tu identyfikacja i poziom zaangażowania politycznego rodziców – Campbell i in. 1960; Harrop, Miller 1987; Grzelak, Markowski 1999), pojawia się więc, zanim obywatel wykształci poglądy na kwestie polityczne. Wpływa zatem na ocenę czynników determinujących decyzję wyborczą: wizerunków polityków, polityk (*policies*) i związków między grupami a partiami (Campbell i in. 1960; Harrop, Miller 1969; Wood 1982; Sears, Funk 1999). Identyfikacja z partią oddziałuje na przekonania wyborców także w sposób pośredni, wpływając na dobór źródeł informacji bądź selekcję samych informacji, tak by były zgodne z dotychczasowymi poglądami (Tworzecki, Markowski 2001; Luyten, Crombez 2012).

² W rozumieniu pojęcia racjonalności korzystam w niniejszym artykule z podejścia ekonomicznego, które ujmuje racjonalność jako dobór odpowiednich środków do osiągnięcia odpowiednich celów. Racjonalny decydent zgodnie z posiadaną wiedzą maksymalizuje swoje korzyści, minimalizując wykorzystane w tym celu zasoby (Wilkin 2005).

Badania pokazują, że tak definiowana identyfikacja partyjna, powstała na gruncie specyficznego systemu amerykańskiego, znacznie rzadziej występuje w demokracjach europejskich, gdzie związek z partią jest znacznie słabszy, a identyfikacja często podąża za decyzją wyborczą. Europejscy wyborcy w większości funkcjonują w systemach wielopartyjnych, w których niezadowoleni z funkcjonowania jednej partii mogą oddać swój głos na inną, wybierając spośród dostępnych opcji. W systemach dwupartyjnych natomiast wyborcy nie zmieniają identyfikacji, rozczarowanie skutkuje raczej wykształceniem negatywnej identyfikacji politycznej (*partisan hostility* – por. Maggiotto, Piereson 1977). Ponadto w Europie większe znaczenie ma orientacja ideologiczna, a także przynależność do klasy, grupy religijnej bądź etnicznej (Thomassen 1976; Le Duc 1981; Harrop, Miller 1987; Holmberg 2007).

Do wyjaśniania zachowań europejskich wyborców znacznie lepiej nadaje się koncepcja identyfikacji partyjnej stworzona przez Morrisa Fiorinę (1981), która zakłada, że identyfikacja nie jest dziedziczona, ale tworzona pod wpływem czynników politycznych, takich jak orientacja ideologiczna, opinie dotyczące sposobów rozwiązania ważnych problemów, ocena rządu i kandydatów czy wahania gospodarki (Niemi, Weisberg 2001; Holmberg 2007). Stwierdzenie to wydaje się szczególnie zasadne w przypadku młodszych demokracji, takich jak Polska, gdzie po transformacji system partyjny musiał powstać od nowa, co oznacza, że także identyfikacja partyjna musiała zostać wytworzona od podstaw, a to wymaga czasu i odpowiednich okoliczności (Rose, Tikhomirov, Mishler 1997; Anderson, Lewis-Beck, Stegmaier 2003). Dziedziczenie identyfikacji partyjnej najskuteczniej przebiega w stabilnych systemach, w których określony „zestaw” partii funkcjonuje na rynku wyborczym od dłuższego czasu. Zakłada się bowiem, że identyfikacja jest trwała i mało podatna na kontekstualne zmiany sceny politycznej – zmianom podlegają kandydaci i programy partii, same partie zaś pozostają stabilne. Z tego powodu dyskusyjną kwestią jest zagadnienie identyfikacji partyjnej w Polsce.

Warto zauważyć, że demokratyczna transformacja w Polsce przebiegała długo po tym, jak w zachodnich demokracjach rozpoczął się proces spadku znaczenia identyfikacji z daną klasą czy religią i – co za tym idzie – z partią (Barnes i in. 1985). W tym czasie przekształceniu uległy też same partie polityczne. Wskutek gwałtownego rozwoju i wzrostu popularności mediów masowych przekształcały się one w partie typu *catch-all*, które za pomocą mediów trafiały do szerokich mas odbiorców, bez pośrednictwa rozbudowanych struktur organizacyjnych. Nowo powstające partie nie skupiały się więc na realizacji interesów grup religijnych czy zawodowych, starały się natomiast trafić do jak największej grupy wyborców. Okoliczności powstawania partii

politycznych w Polsce nie sprzyjały wykształcaniu tradycyjnie rozumianej identyfikacji.

Niektórzy badacze uważają, że w nowych demokracjach mamy do czynienia z racjonalną identyfikacją partyjną, niedziedziczną i emocjonalną, ale opartą na merytorycznej ocenie partii (Rudi 2006; Markowski 2013). Badania potwierdzają, że identyfikacja partyjna w nowych demokracjach w niewielkim stopniu zależy od miejsca zajmowanego przez jednostkę w strukturze społecznej, ale jest niestabilna i podatna na czynniki racjonalne i polityczne (Miller, Klobucar 2000; Brader, Tucker 2001; Dalton, Weldon 2005; Rudi 2006; Markowski 2013).

Jednym z podejść, które umożliwiają racjonalną ocenę partii pod kątem jej obietnic i dokonań, jest koncepcja głosowania tematycznego (tzw. *issue voting* – Carmines, Stimson 1980; Bartels 1986). Podejście to zakłada, że wyborcy mają określone poglądy dotyczące kwestii uznanych za ważne i wymagające rozwiązania, partie natomiast proponują rozwiązania tych kwestii. Podstawą decyzji wyborczej jest porównanie własnej pozycji wyborcy i pozycji partii w n -wymiarowej przestrzeni rywalizacji politycznej, gdzie poszczególne wymiary politycznego konfliktu stanowią właśnie proponowane przez partie rozwiązania żywotnych problemów (Robertson 1976: 55–69; Laver i Hunt 1992: 11–22). Głosujący tematycznie wyborca popiera więc partię, której pozycja jest w największym stopniu zgodna z jego pozycją.

Zakres głosowania tematycznego może być zmierzony za pomocą bardziej sformalizowanej teorii głosowania przestrzennego, która uzależnia decyzję wyborczą od dystansu między partią a wyborcą, kierunku proponowanych przez partię zmian czy oceny szans wprowadzenia obietnic wyborczych w życie (przegląd w Merrill i Grofman 1999). Jednym z najczęściej stosowanych w analizach modeli przestrzennych jest kierunkowy model głosowania, który zakłada, że im bliższa wyborcy jest pozycja danej partii w analizowanych wymiarach, tym większe korzyści przyniesie mu jej zwycięstwo i tym większe są szanse, że wyborca na nią zagłosuje (Downs 1957; Merrill i Grofman 1999; Przybysz 2003; Batorski i Bratkowski 2003; Grzelak i Markowski 2011; Bartkowski i Kotnarowski 2011; Żerkowska-Balas 2015).

Porównując pozycję swoją i partii, wyborca może brać pod uwagę wiele kwestii, uznawanych za ważne i wymagające rozwiązania (dotyczących np. gospodarki, polityki zagranicznej czy kwestii światopoglądowych). Tego typu podejście dobrze oddaje specyfikę rywalizacji politycznej w danym miejscu i czasie, jednak wymaga od wyborców wiedzy na temat proponowanych polityk (Carmines, Stimson 1980). Alternatywą może być sugerowane przez Downs (1957) ograniczenie liczby wymiarów do jednego, reprezentowanego

przez oś lewica–prawica, który w większości krajów sprowadza się do odpowiedzi na pytanie o zakres interwencji rządu w gospodarkę (Downs 1957; Mair 2007). Wpływ lewicowości i prawicowości na decyzję wyborczą jest dobrze opisany i potwierdzony empirycznie, także w Polsce (Markowski 1997; Kitschelt i in. 1999; Szawiel 2002; Cześniak, Kotnarowski 2011). Mimo tego, że wymiar ten w Polsce nie odnosi się do ekonomii, lecz jest definiowany przede wszystkim przez kwestie socjokulturowe, to ma on niezaprzeczalną wartość heurystyczną i komparatystyczną, niezależnie bowiem od kontekstu, w jakim funkcjonuje, umożliwia ogólną orientację w świecie polityki, a ze względu na wspólny historyczny mianownik – pozwala na dokonywanie porównań. Warto zaznaczyć jednak, że w kierunkowym modelu głosowania nie ma znaczenia lewicowość bądź prawicowość poglądów wyborcy, ale dystans dzielący go od partii. Wymiar lewica–prawica jest bowiem przybliżeniem, które wyborcy często wykorzystują, zamiast zdobywać szczegółową wiedzę o opiniach partii na temat poszczególnych kwestii.

Tematyczni wyborcy, w odróżnieniu od tych identyfikujących się z partią, nie głosują więc na partię, która reprezentuje interesy grupy społecznej, niezależnie od tego, czy są zadowoleni z jej poglądów i działania, czy też nie, ale wybierają partię, której program w danym momencie najbardziej im odpowiada. Podejście to umożliwia wyjaśnienie zachowań wyborczych, takich jak przepływ wyborców między partiami, głosowanie na różne partie w różnych głosowaniach (np. inną partię do Sejmu, inną do Senatu) czy głosowanie strategiczne.

Przez wiele lat polska scena wyborcza charakteryzowała się znacznym odsetkiem wyborców niestabilnych, co świadczyło o niskim stopniu konsolidacji polskiego systemu partyjnego oraz niewielkiej zdolności partii do agregowania interesów określonych grup społecznych i ich mobilizowania (Markowski, Cześniak 2002; Cześniak, Markowski 2004; Wołek 2006). Od 2005 roku sytuacja zaczęła się zmieniać, o czym może świadczyć widoczna konsolidacja systemu partyjnego i malejące wskaźniki chwiejności wyborczej (Markowski, Cześniak 2012). Pozwala to przypuszczać, że od 2005 roku także model podejmowania decyzji wyborczych w Polsce ulegał zmianie. Można więc oczekiwać, że Polacy wykształcili względnie trwałą identyfikację partyjną, skorelowaną z decyzją wyborczą. Zakładam więc, że identyfikacja partyjna będzie wyjaśniać decyzje wyborczą u osób, które taką identyfikację deklarują (*hipoteza 1*).

Identyfikacja partyjna, zgodnie z michigańskim rozumieniem, określa stanowisko wyborcy wobec polityków czy proponowanych przez partie polityk, praktycznie uodparniając wyborcę na działanie innych czynników (rzadko się zdarza, że preferencje dotyczące ważnych kwestii czy ocena kandydatów są

sprzeczne z identyfikacją partyjną). Niemniej jednak, jak twierdzą niektórzy badacze, wpływ identyfikacji partyjnej na decyzję wyborczą może być widoczny tylko w niektórych wyborach (gdy rywalizacja jest zdominowana przez kwestie merytoryczne lub silnie spersonalizowana – Budge, Crewe, Farlie 1976) lub w odniesieniu do niektórych partii (Grzelak, Markowski 1999). W polskim kontekście można postawić kilka wariantów powyższej hipotezy.

Możemy przypuszczać, że szczególnie silny wpływ na decyzję o głosowaniu będzie miała identyfikacja z największymi formacjami – Platformą Obywatelską i Prawem i Sprawiedliwością – które mają potencjał mobilizowania grup wyborców i utrzymywania ich przy sobie. Za tym argumentem przemawia silna emocjonalna polaryzacja polskiej sceny politycznej.

Od momentu, gdy w 2005 roku nie doszło do utworzenia koalicyjnego rządu PO-PiS, niedoszli koalicjanci konkurują o zdobycie jak największej liczby głosów. Fakt, że obie partie mają prawicowy elektorat wymusił poszukiwanie alternatywnych konfliktów, umożliwiających zróżnicowanie partii w oczach elektoratu. Początkowo osi konfliktu była kreowana przez PiS opozycja Polska Solidarna – Polska Liberalna, odwołująca się z jednej strony do koncepcji solidarności społecznej i wartości katolickich i przeciwstawiająca ją złemu „liberalizmowi”. Utworzony na potrzeby kampanii wymiar trafnie opisał istniejące w społeczeństwie podziały, silnie polaryzując polską scenę polityczną i – moim zdaniem – przyczyniając się do wytworzenia trwałych identyfikacji z tymi partiami. Szczególnie skuteczna działalność mobilizacyjna Prawa i Sprawiedliwości przyczyniła się do powstania licznej grupy jej lojalnych zwolenników. Możemy więc przypuszczać, że identyfikacja partyjna będzie najsilniejszą determinantą głosowania na PO i PiS, niepozostawiającą miejsca na głosowanie tematyczne (*hipoteza 1a*).

Można też oczekiwać, że identyfikacja partyjna będzie najsilniejszą determinantą decyzji wyborczej w przypadku partii długo funkcjonujących na polskiej scenie politycznej, takich jak Polskie Stronnictwo Ludowe i Sojusz Lewicy Demokratycznej (*hipoteza 1b*). Partie te w obecnej formie istnieją na polskiej scenie politycznej od momentu transformacji (choć ich rodowód sięga jeszcze wcześniej). Ponadto działają one w ramach wyznaczonych przez trwałe rozłamy socjopolityczne. Z drugiej strony jednak wyborcy tych partii mogą oddawać głos strategiczny (np. popierając większą partię, aby „nie tracić głosu”, lub oddając głos przeciwko jednej z głównych partii).

Nie można – moim zdaniem – mówić natomiast o identyfikacji partyjnej wśród zwolenników nowych partii, takich jak Ruch Palikota. Do wykształcenia trwałej identyfikacji z partią potrzeba bowiem czasu, a partia ta powstała tuż przed wyborami w 2011 roku. Dlatego zakładam, że identyfikacja z partią nie będzie znaczącą determinantą głosowania na tę partię (*hipoteza 1c*).

Warto zauważyć jednak, że identyfikacja partyjna w Polsce daleka jest od michigańskiego typu idealnego, który praktycznie uodparnia wyborców na działanie kontekstualnych czynników, takich jak ocena działalności partii, kwestie uznane za ważne czy sylwetki liderów. Można więc przypuszczać, że identyfikujący się z partiami Polacy będą, mimo wszystko, podatni na działanie czynników takich, jak na przykład merytoryczna ocena czy programowa bliskość partii. W związku z tym zasadne wydaje się przypuszczenie, że im większy będzie dystans programowy dzielący wyborcę identyfikującego się z daną partią, tym mniejsze będzie prawdopodobieństwo oddania na nią głosu (*hipoteza 2*).

Dystans między partią a wyborcą powinien wyjaśniać także decyzję wyborczą wśród osób nieidentyfikujących się z daną partią, można bowiem oczekiwać, że będą one głosować, kierując się właśnie przesłankami merytorycznymi (zgodnością poglądów). Zakładam więc, że im mniejszy jest programowy dystans dzielący wyborcę nieidentyfikującego się z daną partią i partię, tym większe szanse, że wyborca na tę partię zagłosuje (*hipoteza 3*).

Identyfikacja partyjna i dystans dzielący partię i wyborcę powinny wpływać też na decyzję o partycypacji bądź absencji. Teoria mówi, że osoby, które identyfikują się z daną partią powinny wyrażać lojalność wobec niej i oddać swój głos w wyborach. Ponieważ identyfikacja znacznie ułatwia podjęcie decyzji wyborczej, więc osoby identyfikujące się z partią będą mniej skłonne do absencji (*hipoteza 4*). Za tą hipotezą przemawia też fakt, że osoby te nie są wyalienowane z systemu partyjnego, gdyż odnajdują w nim reprezentantów swoich interesów (Skarżyńska 2002).

Wpływ na decyzję o partycypacji/absencji może także mieć ocena dystansu dzielącego partię i wyborców. Zgodnie z teorią racjonalnego wyboru, jeśli wyborca nie potrafi stwierdzić, która partia reprezentuje poglądy bliższe jego własnym (np. kiedy dwie partie są jednakowo blisko jego własnych poglądów), to z dużym prawdopodobieństwem nie zagłosuje on w wyborach. Zakładam więc, że im wyższa wartość wskaźnika różnicowania partii (porównania dystansów dzielących wyborcę od dwóch najbliższych mu partii), tym większe szanse na jego udział w wyborach (*hipoteza 5*).

■ Model, dane i zmienne

Celem niniejszego artykułu jest analiza wpływu dwóch determinant decyzji wyborczej: identyfikacji partyjnej oraz bliskości programowej partii na partycypację i głosowanie na poszczególne partie w wyborach parlamentarnych w 2011 roku. Aby ustalić, czy podstawą decyzji wyborczej jest tematyczna

ocena programowej bliskości partii, czy może głosowanie jest wyrazem lojalności wobec partii, z którą wyborca się identyfikuje, weryfikuję hipotezy dotyczące konkurencyjnych determinant decyzji wyborczej. Weryfikacja postawionych przez mnie hipotez wymaga stworzenia miary identyfikacji partyjnej i dystansu programowego między wyborcą a poszczególnymi partiami. Dużych trudności nastarcza operacjonalizacja drugiej zmiennej.

Zgodnie z przyjętymi założeniami, wyborcy porównują dystans dzielący ich od poszczególnych partii w przestrzeni rywalizacji politycznej i głosują na grupowanie, które znajduje się najbliżej ich punktu idealnego. O zajmowanych przez wyborców i partie miejscach w przestrzeni rywalizacji politycznej decydują proponowane przez daną partię i preferowane przez wyborców rozwiązania poszczególnych problemów uznanych za ważne. Określenie pozycji partii i wyborców na skalach dotyczących poglądów na różne kwestie może sprawiać wiele trudności, zwłaszcza mniej wyrobionym wyborcom, dlatego często, zamiast analizować opinie wyborców na temat poszczególnych kwestii, stosuje się przybliżenie, jakim jest wymiar lewica–prawica, który posiada niezaprzeczalną wartość heurystyczną. Wymiar ten stanowi pewien typ idealny – jest więc uniwersalną miarą konfliktu politycznego, mającą wspólne podstawy i powszechnie rozpoznawaną. Badania potwierdzają, że wyborcy, przynajmniej w kręgu zachodnich i europejskich demokracji, zamiast zdobywać szczegółową wiedzę o opiniach partii na temat poszczególnych kwestii, często posługują się przybliżeniem, jakim jest właśnie wspomniana wyżej dychotomia (Mair 2007; Tworzecki, Markowski 2011).

W niniejszym artykule dystanse między wyborcą a poszczególnymi partiami są mierzone jako wartości absolutne z różnicy między deklarowaną

Tabela 1. Medianowe pozycje partii i średnie pozycje ich elektoratów na osi lewica–prawica

	Partie	Wyborcy
PO	5,87	5,71
PiS	7,62	7,40
PSL	4,91	4,94
SLD	1,55	2,99
RP	2,80	4,60
Niegłosujący	*	4,67

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011.

pozycją respondenta (na 11-stopniowej skali lewica–prawica), a medianowymi pozycjami partii³ (pozycje partii i elektoratów są podane w tabeli 1).

Warto zauważyć, że jest to kierunkowa miara dystansu, która wykracza poza koncepcję lewicowości i prawicowości. Nie ma znaczenia bowiem, po której stronie osi jest usytuowany wyborca bądź partia, liczy się tylko dzieląca ich odległość. Nowo utworzona zmienna może przyjmować wartości od 0 (kiedy wyborca i partia znajdują się w tym samym punkcie na osi lewica–prawica) do 10 (kiedy są maksymalnie oddaleni). Rozkład dystansów między wyborcami a poszczególnymi partiami (rysunek 1) ukazuje niewielkie różnice, zarówno jeśli chodzi o średni dystans do partii, jak i o rozproszenie respondentów.

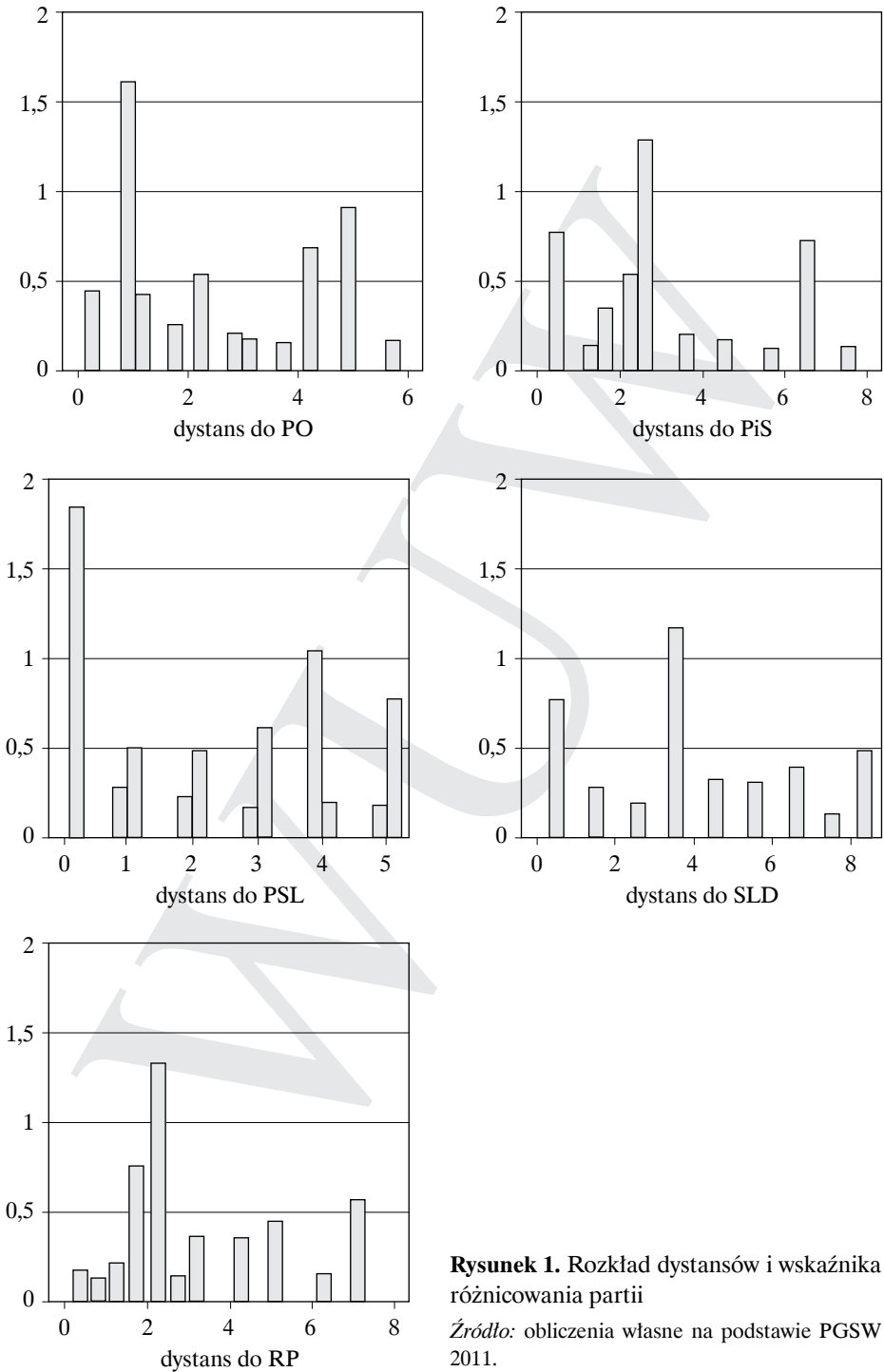
Oprócz dystansów dzielących respondenta od poszczególnych partii, w analizach wykorzystuję też wskaźnik różnicowania partii, będący porównaniem dystansów między wyborcą a dwiema najbliższymi mu partiami (liczonym ze wzoru na odległość euklidesową⁴). Miara ta jest porównaniem korzyści, płynących ze zwycięstwa dwóch najbliższych wyborcy partii. W sytuacji, gdy dwie (lub więcej) partii jest jednakowo oddalonych od pozycji wyborcy, jest on wobec nich indyferentny – nie jest w stanie ocenić, zwycięstwo której partii przyniesie mu większe korzyści, a więc – zgodnie z teorią – będzie bardziej skłonny do absencji.

Operacjonalizacja identyfikacji partyjnej jest tematem szeroko dyskutowanym (dyskusja w Blais i in. 2001), niemniej jednak ogromnym ograniczeniem dla badaczy jest dostępność danych. W niniejszym artykule za osoby posiadające identyfikację partyjną uznaję respondentów, którzy deklarują, że istnieje bliska im partia, potrafią wymienić ją z nazwy i w wyborach poprzedzających analizowane wybory (w 2007 roku) głosowali na tę partię⁵. W ten sposób pomiar do pewnego stopnia uwzględnia stabilność identyfikacji, która jest jej immanentną cechą. Zastosowana miara stabilności jest niedoskonała,

³ W niniejszym artykule wykorzystuję wzór interpolacyjny: $Me = x_0 + \frac{h}{n_0} \times \left(\frac{N}{2} - F_0 \right)$. Tak liczona mediana, po pierwsze, jest odporna na wpływ wartości odstających; po drugie, pozwala na skorygowanie błędu będącego skutkiem ograniczenia skali (krajowe wartości skali wpływają na szacowanie błędu standardowego – Freire i in. 2005); po trzecie, zastosowanie medianowej pozycji partii likwiduje problem braków danych, związanych z niemożnością określenia pozycji partii przez niektórych respondentów.

⁴ $\sqrt{(v_1 - c_1)^2 + (v_2 - c_2)^2 + \dots + (v_n - c_n)^2}$

⁵ Weryfikacja stabilności głosu nie była możliwa w przypadku wyborców Ruchu Paliokota, bowiem partia ta nie istniała przed 2011 rokiem.



Rysunek 1. Rozkład dystansów i wskaźnika różnicowania partii

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011.

bowiem część respondentów nie udziela prawdziwej odpowiedzi na pytanie o głosowanie w przeszłości (np. z powodu zawodności pamięci lub skłonności do ujednolicania swoich odpowiedzi). Niemniej jednak dostępne dane nie pozwalają na zastosowanie innych operacjonalizacji.

W analizach jest wykorzystywanych pięć zmiennych: identyfikacja z Prawem i Sprawiedliwością, Platformą Obywatelską, Polskim Stronnictwem Ludowym, Sojuszem Lewicy Demokratycznej i Ruchem Palikota. W sumie co czwarty Polak przyznaje, że jedna z partii jest mu bliska i w przeszłości głosował na tę partię (11,33% Polaków identyfikuje się z PiS, 11,12% – z PO, 2,06% – z PSL, 1,69% – z SLD, 5,06% – z RP).

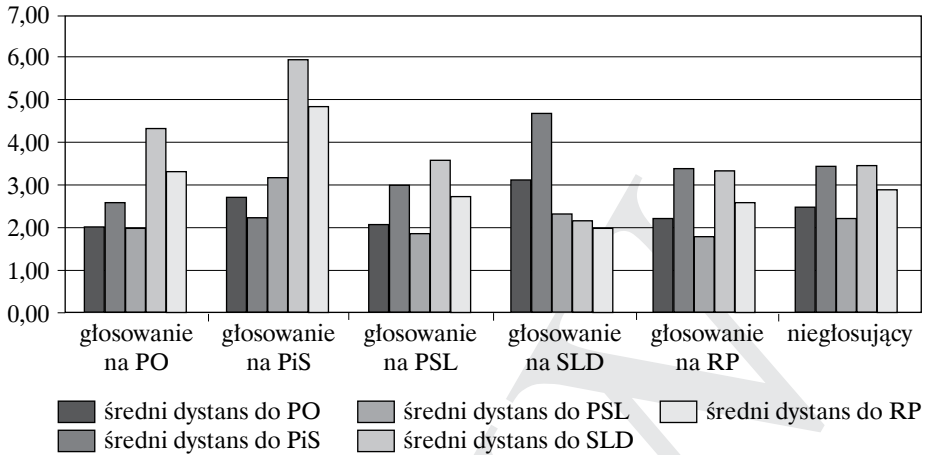
Model zawiera także wiele zmiennych kontrolnych: prawdopodobieństwo wpływu pojedynczego głosu na wynik wyborów, koszt głosowania, zainteresowanie polityką, częstotliwość praktyk religijnych, płeć, wiek, wykształcenie, wielkość miejsca zamieszkania i dochód. Wpływ tych zmiennych na decyzję, czy i na kogo zagłosować w wyborach, jest znany i opisany w literaturze.

Aby zbadać wpływ poszczególnych dystansów między wyborcą a partiami (i ich porównania, jakim jest wskaźnik różnicowania partii) oraz identyfikacji partyjnej na skłonność do głosowania na poszczególne partie bądź absencji, weryfikują pięć modeli z dychotomiczną zmienną zależną, jaką jest deklarowane głosowanie na daną partię (1 – głos na partię, 0 – pozostali) i piąty model, w którym zmienną zależną jest absencja w wyborach (1 – nie głosował, 0 – pozostali). W tego typu analizach, zamiast kilku modeli logitowych, możliwe jest wykorzystanie jednej regresji wielomianowej, jednak w tym przypadku niewielki odsetek respondentów deklarujących oddanie głosu na SLD i PSL mógłby negatywnie wpłynąć na wyniki analiz, dlatego w analizach wykorzystując regresję logistyczną (Long and Freese 2006).

■ Racjonalni czy lojalni? – analizy empiryczne

Pierwszym krokiem analiz jest weryfikacja przydatności wskaźnika różnicowania partii do wyjaśniania decyzji wyborczej w wyborach parlamentarnych w 2011 roku. Zgodnie z teorią wyborcy porównują dystans dzielący ich od poszczególnych partii w n -wymiarowej przestrzeni rywalizacji politycznej i będą głosować na partię najbliższą, gdyż ta będzie realizowała najbardziej korzystną dla nich politykę.

Zależność ta jest prawdziwa w przypadku wyborców PO, PiS i PSL, którzy rzeczywiście popierali partię usytuowaną najbliżej ich pozycji (rysunek 2). Widoczna jest także spójność w postrzeganiu koalicjantów: średni dystans między PO i PSL a ich wyborcami różni się jedynie nieznacznie.



Rysunek 2. Średnie dystanse wśród elektoratów poszczególnych partii

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011.

Dla osób, które deklarują oddanie głosu na SLD, partia ta jest drugą za Ruchem Palikota pod względem dystansu. Różnica między nimi wynika z faktu, że SLD jest postrzegana jako partia skrajnie lewicowa, wyborcy natomiast mają skłonność do lokowania się bliżej centrum osi, dlatego bliżej im do nieco mniej skrajnego Ruchu Palikota. Jeśli chodzi o osoby głosujące na Ruch Palikota, to są one znacznie oddalone od partii, którą popierają, znacznie bliżej im do wyborców PSL czy PO. Wynika to z centrowej (jak na elektorat partii lewicowej) pozycji wyborców, będącej skutkiem poparcia tej partii przez znaczny odsetek wyborców o poglądach centrowych (aż 37% wyborców RP usytuowało się pośrodku skali lewica–prawica). Nie bez wpływu pozostaje też mniejsza podaż partii politycznych po tej stronie osi, przez co głos na Ruch Palikota mogły oddać zarówno osoby o poglądach skrajnie lewicowych, jak centrolewicowych.

Uzasadniony teoretycznie jest niemal jednakowy dystans dzielący niegłosujących od poszczególnych partii. Relatywnie najbliższymi niegłosującym partiami są PSL i PO, co jest spowodowane dominacją w tej grupie osób o poglądach centrowych.

Silne korelacje między niektórymi dystansami (tabela 2) pozwalają przypuszczać, że decyzja wyborcza niekoniecznie zależy od merytorycznej oceny partii. Wysoka wartość współczynnika korelacji między dystansem do PO i PSL znajduje uzasadnienie w spójnym postrzeganiu koalicjantów. Znacznie trudniej wyjaśnić silny liniowy związek między odległością do PO i PiS oraz SLD i RP. Według teorii racjonalnego wyboru wyborcy tych partii powinni

Tabela 2. Współczynnik korelacji Pearsona dla dystansów między wyborcą a partiami

	Dystans do PO	Dystans do PiS	Dystans do PSL	Dystans do SLD
Dystans do PO	1			
Dystans do PiS	0,707*	1		
Dystans do PSL	0,874*	0,311*	1	
Dystans do SLD	-0,183*	-0,780*	0,251*	1
Dystans do RP	0,143*	-0,550*	0,556*	0,932*

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

być względem nich indyferentni (nie są w stanie wskazać partii, której zwycięstwo będzie dla nich bardziej korzystne), w związku z tym bardziej skłonni do absencji. W rzeczywistości tak nie jest, dlatego zasadne wydaje się stwierdzenie, że to nie dystans, lecz identyfikacja z partią decydują o wyrażeniu poparcia dla partii w głosowaniu.

Wyniki analiz potwierdzają, że identyfikacja partyjna pozwala wyjaśnić decyzję, czy i na kogo zagłosować. Większość osób, które identyfikują się z PO, PiS, PSL i SLD deklaruje, że w wyborach poparła właśnie te partie

Tabela 3. Decyzja wyborcza osób identyfikujących się z poszczególnymi partiami (w procentach)

Głosowanie na	Identyfikacja z PO	Identyfikacja z PiS	Identyfikacja z PSL	Identyfikacja z SLD	Identyfikacja z RP	Brak identyfikacji
PO	81,34	0	5,13	15,63	38,30	22,28
PiS	0,48	78,87	0	3,13	10,64	9,24
PSL	1,91	0,47	58,97	0	2,13	4,66
SLD	0	0,94	0	75,00	1,06	3,34
RP	0,96	0	2,56	0	1,06	7,69
Niegłosujący	15,31	19,72	33,33	6,25	46,81	52,80
N	209	213	39	32	94	1288

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011.

(tabela 3). Warto przypomnieć, że osoby te głosowały na tę samą partię także w 2005 roku. We wszystkich tych grupach jest jednak pewien odsetek osób, które deklarują oddanie głosu na inną partię bądź absencję. Stosunek tych dwóch opcji – znaczna liczba niegłosujących i niewielka liczba tych, którzy oddali głos na inną partię – przemawia za istnieniem stabilnej identyfikacji z PO, PiS i PSL. Badania nad michigańskim rozumieniem identyfikacji partyjnej potwierdzają bowiem, że lojalni wobec partii wyborcy, którzy nie chcą poprzeć swojej partii w wyborach (np. z powodu rozczarowania jej działalnością), nie głosują na inną partię, lecz wykształcają raczej negatywną identyfikację polityczną (*partisan hostility*) i skłaniają się ku absencji (por. Maggiotto, Piereson 1977).

Nieco mniej stabilni są zwolennicy SLD – aż 15,63% zdecydowało się poprzeć PO – identyfikacja z tą partią wydaje się więc być słabsza. Jeśli chodzi o osoby identyfikujące się z Ruchem Palikota, to potwierdza się przypuszczenie, że nie można w ich przypadku mówić o tradycyjnej identyfikacji partyjnej: jedynie nieznaczny odsetek zwolenników tej partii poparł ją w wyborach; niemal połowa osób identyfikujących się z RP przyznaje się do absencji, niewiele mniejsza grupa zdecydowała się poprzeć PO. Potwierdzają się też oczekiwania dotyczące większej skłonności do absencji wśród osób, które nie identyfikują się z żadną partią, z których aż połowa nie wzięła udziału w wyborach. Co piąty wyborca bez identyfikacji zagłosował na PO.

Analizy regresji logistycznej potwierdzają przydatność zarówno wskaźnika różnicowania partii, jak i identyfikacji partyjnej do wyjaśniania decyzji wyborczej w 2011 roku. Zmienne te wpływają na szanse zagłosowania na daną partię w oczekiwanym kierunku (tabela 4, kompletny model ze zmiennymi kontrolnymi znajduje się w tabeli A w Aneksie), niwelując wpływ części zmiennych kontrolnych (wyniki analiz potwierdzają dotychczasową wiedzę na temat statusów społeczno-ekonomicznych poszczególnych elektoratów).

Zgodnie z przewidywaniami identyfikacja partyjna (wartości efektów krańcowych⁶ znajdują się w tabeli B w Aneksie) zwiększa szanse zagłosowania na daną partię. Wpływ ten jest szczególnie silny w przypadku PiS i PO, gdzie prawdopodobieństwo oddania głosu na daną partię wśród jej zwolenników jest wyższe o 38 punktów procentowych w przypadku PO i o 28 punktów procentowych w przypadku PiS. Zmiana ta jest nieco mniejsza w przypadku szans oddania głosu na PSL (14 punktów procentowych), RP (12 punktów procentowych) i SLD (10 punktów procentowych).

⁶ Efekt krańcowy – pochodna prawdopodobieństwa względem danej zmiennej objaśniającej jest zmienna, zależy od wartości zmiennych objaśniających w konkretnym punkcie.

Również dystans między punktem idealnym wyborcy a miejscami zajmowanymi przez partie na osi lewica–prawica wpływa na decyzję o tym, na kogo zagłosować, choć wpływ tej zmiennej jest znacznie słabszy, niż wpływ identyfikacji i różny dla różnych partii (wartości efektów krańcowych znajdują się w tabeli C w Aneksie). Zwiększenie dystansu dzielącego wyborcę i partię o jednostkę zmniejsza prawdopodobieństwo oddania głosu o 2 punkty procentowe w przypadku PO i o 1 punkt w przypadku pozostałych partii. Różne są jednak szanse zagłosowania na daną partię dla osób, które są usytuowane najbliżej (i najdalej) poszczególnych partii.

Aby zweryfikować wpływ wskaźnika różnicowania partii dla osób identyfikujących się z partią i tych pozbawionych identyfikacji partyjnej, w modelu została uwzględniona interakcja między dystansami dzielącymi wyborcę od partii oraz identyfikacją z partią. Interakcja okazała się istotna jedynie w przypadku wyborców PO, w przypadku pozostałych partii programowa bliskość partii nie wpływa na szanse oddania na nią głosu (tabela 4).

Analiza efektów krańcowych (rys. 3, wartości efektów krańcowych znajdują się w tabeli C w Aneksie) potwierdza, że zmniejszający się dystans dzielący wyborcę od partii zwiększa szanse zagłosowania na tę partię zarówno wśród osób identyfikujących się z nią, jak i wśród pozostałych respondentów. O ile pozytywny wpływ malejącego dystansu z partią wśród osób identyfikujących się z nią nie pozostawia wątpliwości w przypadku wszystkich analizowanych partii, o tyle wśród osób nieidentyfikujących się z PiS, PSL, SLD i RP zmiana dystansu ma minimalny wpływ na skłonność do głosowania na nie. Jedynie w przypadku PO malejący dystans do tej partii w sposób istotny statystycznie zwiększa szanse zagłosowania na nią przez osoby bez identyfikacji.

Zgodnie z oczekiwaniami identyfikacja partyjna zwiększa szanse na udział w wyborach. Dla osób, które nie deklarują identyfikacji z żadną z partii, szanse na udział w wyborach są o 19 punktów procentowych niższe niż dla osób, które taki związek z partią deklarują (tabela 4, efekty krańcowe w tabeli B w Aneksie). Nie udało się natomiast potwierdzić wpływu porównania dystansów dzielących wyborcę i dwie najbliższe partie na skłonność do absencji (tabela D w Aneksie). Zmienna ta okazuje się nieistotna statystycznie zarówno w przypadku osób identyfikujących się z daną partią, jak i tymi, które się z żadną partią nie identyfikują (tabela 4, efekty krańcowe w tabeli C w Aneksie).

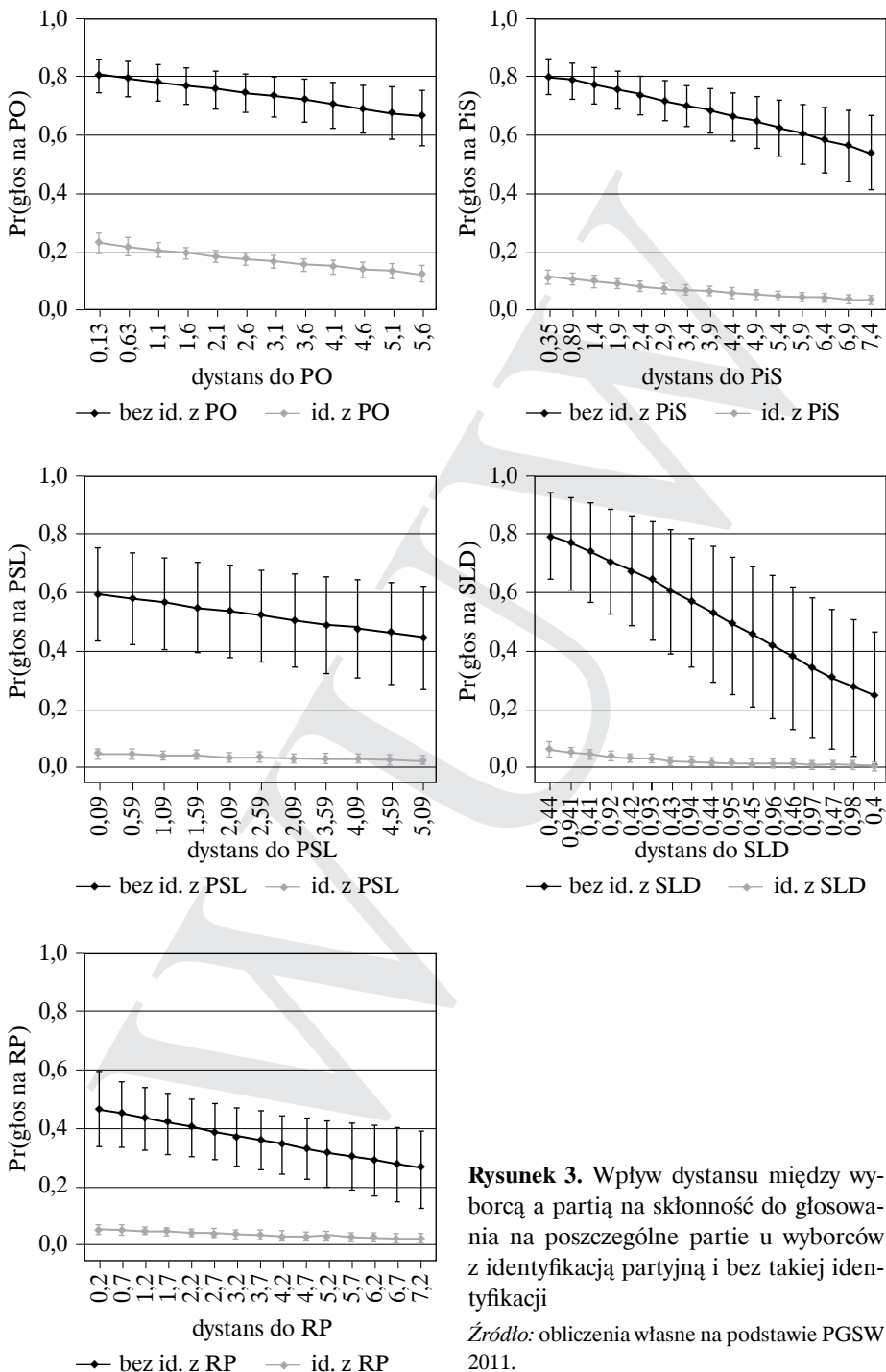
Na skłonność do absencji wpływają natomiast dwie pozostałe zmienne z równania racjonalnego wyboru – prawdopodobieństwo wpływu pojedynczego głosu na wynik wyborów i koszty głosowania, które w poprzednich modelach determinowały jedynie skłonność do głosowania na PO (obie zmienne) i PSL (tylko koszt). Osoby, które uważają, że ich głos ma szanse być decydujący

Tabela 4. Regresja logistyczna – najważniejsze zmienne

	Głos na PO		Głos na PIS		Głos na PSL		Głos na SLD		Głos na RP		Absencja	
Dystans do partii	-0,14*** (0,04)	2,13*** (0,31)	-0,19*** (0,05)	4,21*** (0,38)	-0,14* (0,07)	3,65*** (0,63)	-0,33*** (0,07)	3,88*** (0,69)	-0,15* (0,07)	-0,17* (0,08)	-0,07 (0,05)	-0,02 (0,07)
Identyfikacja	2,82*** (0,20)	-0,18*** (0,04)	3,77*** (0,22)	-0,16*** (0,05)	3,87*** (0,42)	-0,15* (0,07)	4,34*** (0,50)	-0,36*** (0,08)	3,12*** (0,28)	2,99*** (0,34)	-1,01*** (0,11)	-0,87*** (0,20)
Dystans* identyfikacja		0,35** (0,13)		-0,17 (0,12)		0,11 (0,24)		0,20 (0,22)		0,01 (0,02)		-0,08 (0,09)

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011.

W nawiasie podano błędy standardowe; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.



Rysunek 3. Wpływ dystansu między wyborcą a partią na skłonność do głosowania na poszczególne partie u wyborców z identyfikacją partyjną i bez takiej identyfikacji

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011.

i te, dla których koszty głosowania są niskie, są mniej skłonne do absencji w wyborach. Wyniki analiz potwierdzają też znany i dobrze opisany profil polskiego niegłosującego.

■ Wnioski

Celem niniejszego artykułu jest weryfikacja hipotezy wpływu identyfikacji partyjnej oraz bliskości programowej partii na partycypację i preferencje partyjne w wyborach parlamentarnych w 2011 roku. Okazuje się, że identyfikacja partyjna silnie determinuje preferencje wyborcze w wyborach parlamentarnych. Wykorzystywane w analizach dane nie pozwalają jednak rozstrzygnąć, czy w Polsce mamy do czynienia ze zjawiskiem identyfikacji partyjnej w rozumieniu badaczy z Michigan, czy może identyfikacja partyjna w Polsce jest – tak jak uważał Fiorina – pochodną opinii na temat działalności wybranej partii.

Uwzględnienie w modelu interakcji między dystansem a identyfikacją partyjną pokazało, że decyzja o głosowaniu na poszczególne partie wśród wyborców identyfikujących się z nimi jest determinowana do pewnego stopnia przez dystans dzielący wyborców i tę partię. Logiczne się wydaje, że osoby, które identyfikują się z partią, będą miały też zbliżone do niej poglądy, dlatego nie dziwi fakt, że osoby usytuowane blisko partii, z którą się identyfikują, z dużym prawdopodobieństwem poprą ją w wyborach. Możliwe jest wręcz, że osoby identyfikujące się z jakąś partią w ogóle nie biorą pod uwagę innych dostępnych opcji, często bowiem wyborca, który ma trudności z rozpoznaniem obiektów (w tym przypadku partii bądź kandydatów) uznaje obiekt, który już zna, za najlepszy. Można zakładać więc, że osoby identyfikujące się z jakąś partią uznają ją za najlepszy wybór i nie będą szukać innych opcji. Niemniej jednak rosnący dystans do partii, z którą wyborca się identyfikuje, zmniejszający szanse zagłosowania na nią może świadczyć o tym, że identyfikacja partyjna w Polsce nie jest przywiązaniem czysto emocjonalnym, lecz może uwzględniać inne aspekty, w tym merytoryczną ocenę partii.

Mimo to zasadne wydaje się stwierdzenie, że wydarzenia, które mają miejsce na polskiej scenie politycznej od dziesięciu lat przyczyniły się po wytworzenia emocjonalnej identyfikacji partyjnej z dwiema głównymi partiami: Platformą Obywatelską i Prawem i Sprawiedliwością (zbliżona do tej z modelem z Michigan, która jest lub ma szansę być dziedziczona). Wskazywałaby na to malejąca chwiejność wyborcza, której wskaźniki od kilku lat znacząco spadają (Markowski, Cześniak 2002; Cześniak, Markowski 2004; Wołek 2006). Również analizowane dane potwierdzają rosnącą stabilność decyzji wyborczej, szczególnie wśród wyborców PO i PiS, którzy są bardziej skłonni do

niegłosowania, niż do zagłosowania na inną partię (poparcie dla innych partii wśród osób identyfikujących się z PO i PiS wynosi odpowiednio 3% i 1%). Ponadto, mimo wysokiego współczynnika korelacji między dystansem dzielącym wyborców od PO i PiS, wyborcy nie są indyferentni wobec tych partii i popierają jedną bądź drugą partię.

Nieco mniej pewna wydaje się identyfikacja z innymi partiami, których zwolennicy częściej zdecydowali się poprzeć inne niż „swoje” ugrupowania. Można to wytłumaczyć strategiczną (a więc racjonalną) decyzją, aby poprzeć większą partię (PO), bądź to zwiększając swoje szanse na udział w rządzącej koalicji (jak to miało miejsce w przypadku PSL), bądź by nie zmarnować głosu czy zagłosować przeciwko jednej z partii (czym można tłumaczyć poparcie dla PO wśród zwolenników SLD i RP). Niemniej jednak kwestia rodzaju identyfikacji partyjnej wymaga dalszych analiz.

Wyniki analiz dają także podstawę do tego, by ostrożnie stwierdzić, że przynajmniej część wyborców podejmuje racjonalną decyzję, kierując się merytoryczną oceną partii. O tematycznym głosowaniu może świadczyć także istotny wpływ dystansu dzielącego wyborcę i poszczególne partie na skłonność do popierania najbliższej partii. Wpływ tej zmiennej jest szczególnie silny w przypadku dwóch największych partii: PiS i PO, nieco słabiej oddziałuje ona w przypadku głosujących na PSL, SLD czy RP. Szczególnie istotne wydaje się potwierdzenie tego wpływu wśród wyborców bez identyfikacji pierwszej zmiennej. W przypadku głosowania na PO wpływ tej zmiennej jest istotny statystycznie i przebiega w oczekiwanym kierunku. Wynik ten prawdopodobnie ma związek z głosowaniem strategicznym, a więc wskazywałby na inne, niż emocjonalne przywiązanie do partii, kryteria podejmowania decyzji wyborczej. Część osób identyfikujących się z PSL prawdopodobnie poparła większego koalicjanta, zwiększając szanse swojej partii na wejście w skład rządu. U osób identyfikujących się z SLD i RP poparcie dla PO może wynikać z niechęci do zmarnowania głosu, przez oddanie go na partię, która nie ma szans na zwycięstwo lub być głosowaniem przeciwko np. PIS. PO uzyskała także znaczną ilość głosów bez identyfikacji.

Bliskość partii i wyborców pozbawionych z nią identyfikacji nieznacznie zwiększa szanse zagłosowania na pozostałe partie, choć w ich przypadku wpływ ten jest znacznie mniejszy. W przypadku PSL, SLD i RP przyczyną może być niewielki odsetek respondentów, którzy poparli te partie i niewielkie szanse na zwycięstwo. W przypadku PiS główną rolę mogła odgrywać pozytywna bądź negatywna identyfikacja partyjna.

Przeprowadzone analizy empiryczne pokazują, że zarówno identyfikacja z partią, jak i dystans dzielący wyborcę od partii są statystycznie istotnymi

predyktorami decyzji wyborczej. Szczególnie pierwsza zmienna silnie determinuje szanse zagłosowania na daną partię bądź absencji, osłabiając wpływ innych zmiennych, w tym zmiennych społeczno-demograficznych. Mimo to ostateczna odpowiedź na pytanie o racjonalność bądź typ identyfikacji partyjnej polskich wyborców nie jest jednoznaczna.

LITERATURA PRZYWOŁYWANA

- Anderson L., Lewis-Beck M.S., Stegmaier M. (2003), *Post-socialist Democratization: A Comparative Political Economy Model of the Vote for Hungary and Nicaragua*, „Electoral Studies” 22: 469–484.
- Barnes S., McDonough P., Lopez Pina A. (1985), *The Development of Partisanship in New Democracies: Case of Spain*, „American Journal of Political Science” 30(2): 695–720.
- Bartels L.M. (1986), *Issue Voting Under Uncertainty: An Empirical Test*, „American Journal of Political Science” 30(4): 709–728.
- Bartkowski J., Kotnarowski M. (2011), *Modele głosowania przestrzennego a wybory 2007 roku*, „Studia Polityczne”, nr 27: 43–78.
- Batorski D., Bartkowski W. (2003), *Identyfikacja partyjna w przestrzennej teorii wyborów*, „Studia Socjologiczne” 1(168): 113–138.
- Blais A., Gidengil E., Nadeau R., Nevitte N. (2001), *Measuring Party Identification: Britain, Canada, and the United States*, „Political Behavior” 23: 5–22.
- Blais Andre (2006), *What Affects Voter Turnout?* „Annual Review of Political Science” 9: 111–125.
- Blais Andre (2007), *Turnout in Elections*, In *The Oxford Handbook of Political Behavior*, ed. Russell J. Dalton, and Hans-Dieter Klingemann. Oxford: Oxford University Press.
- Brader T.J.A. Tucker (2001), *The Emergence of Mass Partisanship in Russia, 1993–1996*, „American Journal of Political Science” 45(1): 69–83.
- Campbell A., Converse P.E., Miller W.E., Stokes D.E. (1960), *The American Voter*. New York: John Wiley.
- Campbell A., Converse P.E., Miller W.E., Stokes D.E. (1967), *Elections and the political order*. New York: John Wiley.
- Carmines E.G., Stimson J.A. (1980), *The Two Faces of Issue Voting*, „American Political Science Review” 74(1): 78–91.
- Colton T. (2000), *Transitional Citizens. Voters and What Influences Them in the New Russia*, Cambridge, Londyn: Harvard University Press.
- Converse P.E. (1964), *The Nature of Belief Systems in Mass Publics*, w: David Apter (red.), *Ideology and Discontent*. New York: Free Press.
- Cwalina W., Falkowski A. (2006), *Marketing polityczny. Perspektywa psychologiczna*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Cześnik M., Markowski R. (2004), *Uwarunkowania budowy polskiego systemu partyjnego: instytucje i procesy*, w: I. Jackiewicz (red.), *Budowanie instytucji państwa 1989–2001. W poszukiwaniu modelu*, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Dalton Russell J. and Weldon Steven A., *Public Images of Political Parties: A Necessary Evil?*, „West European Politics”, 28(5): 931–951.

- Downs Anthony (1957), *An Economic Theory of Democracy*, Harper.
- Enelow J.M., Hinich M.J. (1984), *The Spatial Theory of Voting*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Fiorina M.P. (1981), *Retrospective Voting in American National Elections*, New Haven: Yale University Press.
- Franklin M. (2004), *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Freire A., Costa Lobos M., Magalhães P. C. (2007), *Left-right and the European Parliament Vote in 2004*, w: M. Marsh, S. Mikhaylov, H. Schmitt (red.), *European Elections after Eastern Enlargement*. CONNEX: Mannheim, s. 97–139.
- Grzelak P., Markowski R. (2011), *Przestrzenne modele głosowania: teoria w polskich realiach*, „Studia Polityczne”, nr 27: 7–42.
- Harrop M., Miller W.L. (1987), *Elections and Voters: a Comparative Introduction*, Michigan: Meredith Press.
- Holmberg S. (2007), *Partisanship Reconsidered*, w: R. Dalton, H.-D. Klingemann (red.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press, s. 557–570.
- Laver M., Hunt W.B. (1992), *Policy and Party Competition*. London: Routledge.
- Le Duc L. (1981), *The Dynamic Properties of Party Identification: a Four-Nation Comparison*, „European Journal of Political Research” 9(3): 257–268.
- Long J.S., & Freese J. (2006), *Regression models for categorical dependent variables using Stata*, STATA Press.
- Luyten A., Crombez Ch. (2012), *Party identification and the economy in Europe: A literature review*, Dostępne na stronie: https://lirias.kuleuven.be/bitstream/.../MSI_1222.pdf (dostęp: 12.02.2015).
- Maggiotto M.A., Piereson J.E. (1977), *Partisan Identification and Electoral Choice: The Hostility Hypothesis*, „American Journal of Political Science” 21(4): 745–767.
- Mair P. (2007), *Left-Right Orientations*, w: R. Dalton, H.-D. Klingemann (red.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford: Oxford University Press, s. 206–222.
- Markowski R. (2013), *Identyfikacja partyjna w nowych demokracjach: przypadek Europy Środkowo-Wschodniej*, „Studia Polityczne” 32: 45–73.
- Markowski R., Cześnik M. (2002), *Polski system partyjny: dekada zmian instytucjonalnych i ich konsekwencje*, w: R. Markowski (red.), *System partyjny i zachowania wyborcze: dekada polskich doświadczeń*, Warszawa: ISP PAN Publishers, s. 17–47.
- Merrill S., Grofman B. (1997), *Directional and Proximity Models of Voter Utility and Choice: A New Synthesis and an Illustrative Test of Competing Models*, „Journal of Theoretical Politics” 9(1): 25–48.
- Merrill S., Grofman B. (1999), *A Unified Theory of Voting: Directional and Proximity Spatial Models*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller A.H., Klobucar T.F. (2000), *The Development of Party Identification in Post-Soviet Societies*, „American Journal of Political Science” 44(4): 667–686.
- Niemi R.G., Weisberg H.F. (red.), (2001), *Controversies in Voting Behavior*, Waszyngton, DC: Congressional Quarterly Press.
- Robertson D. (1976), *A Theory of Party Competition*, Londyn: John Wiley.

- Rose R., Tikhomirov E., Mishler W. (1997), *Understanding Multi-party Choice: The 1995 Duma Election*, „Europe-Asia Studies” 49(5): 799–823.
- Rudi T. (2006), *What Kind of Party Identification does Exist in Emerging Democracies in Central and Eastern Europe?* Referat prezentowany podczas ECPR Joint Sessions of Workshops, Nicosia, Cypr.
- Sears D.O., Funk C.L. (1999), *Evidence of the Long-Term Persistence of Adults' Political Predispositions*, „The Journal of Politics” 61(1): 1–28.
- Skarżyńska K. (2002), *Podstawy psychologii społecznej*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Skarżyńska K. (2005), *Człowiek a polityka. Zarys psychologii politycznej*. Warszawa: Scholar.
- Thomassen J. (1976), *Party Identification as a Cross-National Concept: Its Meaning in the Netherlands*, w: I. Bugde, I. Crewe, D. Farlie. *Party Identification and Beyond*. Londyn: John Wiley.
- Tucker J. (2001), *Economic Conditions and the Vote for Incumbent Parties in Russia, Poland, Hungary, Slovakia, and the Czech Republic from 1990–1996*, „Post Soviet Affairs” 17(4): 309–331.
- Tworzecki H., Markowski R. (2011), *Wiedza a stronnictwo partyjne – nietatwy związek*, „Studia Polityczne” 28: 87–112.
- Tworzecki H. (2003), *Learning to Choose. Electoral Politics in East-Central Europe*. Stanford: Stanford University Press.
- Vlachová K. (2001), *Party Identification in the Czech Republic: Inter-party Hostility and Party Preference*, „Communist and Post-Communist Studies” 34(4): 479–499.
- Wilkin J. (red.), (2005), *Teoria wyboru publicznego. Wstęp do ekonomicznej analizy polityki i funkcjonowania sfery publicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Wolek A. (2006), *Polish Voters 2005: Volatility at Its Extreme or a Brave New World of Stabilization*, tekst dostępny na stronie <http://ispo.fss.muni.cz/uploads/2download/v4/V4-wolek.pdf>. (dostęp: 30.03.2015).
- Wood J.L. (1982), *Social Movements: Development, Participation, and Dynamics*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing.
- Żerkowska-Balas M. (2015), *Czy polski wyborca jest racjonalny – analiza empiryczna*. „Studia Socjologiczne” 1:73–98.

Marta Żerkowska-Balas

PARTY IDENTIFICATION AND IDEOLOGICAL PROXIMITY OF THE PARTY'S PROGRAM AS DETERMINANTS OF ELECTORAL DECISION IN PARLIAMENTARY ELECTION IN 2011

So far Poland has experienced extremely high levels of electoral volatility, which indicated a lack of strong links between political parties and voters. Thus, the assumption may be made that the electoral decision in Poland is based on substantive reasons, such as, for example, the closest to voters solutions to the most important problems, proposed by political parties. However, since 2005, in Poland we have had a strong emotional polarization of the political scene. Two major parties – Platforma

Obywatelska [the Civic Platform] and Prawo i Sprawiedliwość [Law and Justice] – effectively managed the political conflict (by reference to social solidarity and liberalism) and polarized the Polish political scene, using the social processes (increasing economic and cultural differences), divided the Poles into two camps and provided foundations to form identification with the party, which according to the theory determines the electoral decision, regardless of other factors.

This article aims to answer the question whether in the light of changes on the political scene the Poles' electoral decision is driven by substantive assessment of the party or maybe cultural wars in Poland contributed to creating a relatively stable identification with the party determining the electoral decision irrespective of other factors. Empirical analyses on the parliamentary election of 2011 reveal that existing in Poland identification with parties strongly determines the voting decision, weakening then the impact of other variables, including socio-demographic ones. Nevertheless, some voters make a rational decision and choose the party best reflecting their political beliefs, or vote strategically.

Słowa kluczowe: identyfikacja partyjna, bliskość programowa partii, decyzja wyborcza, partycypacja wyborcza.

Key words: party identification, ideological proximity of the party's program, electoral decision, electoral participation.

Aneks

Tabela A. Kompletny model regresji logistycznej

	Głos na PO		Głos na PiS		Głos na PSL		Głos na SLD		Głos na RP		Absencja	
Dystans do partii	-0,14*** (0,04)	2,13*** (0,31)	-0,19*** (0,05)	4,21*** (0,38)	-0,14* (0,07)	3,65*** (0,63)	-0,33*** (0,07)	3,88*** (0,69)	-0,15* (0,07)	-0,17* (0,08)	-0,07 (0,05)	-0,02 (0,07)
Identyfikacja	2,82*** (0,20)	-0,18*** (0,04)	3,77*** (0,22)	-0,16** (0,05)	3,87*** (0,42)	-0,15* (0,07)	4,34*** (0,50)	-0,36*** (0,08)	3,12*** (0,28)	2,99*** (0,34)	-1,01*** (0,11)	-0,87*** (0,20)
Dystans*identyfikacja	0,35** (0,13)		-0,17 (0,12)		0,11 (0,24)		0,20 (0,22)			0,01 (0,02)		-0,08 (0,09)
Prawdopodobieństwo	0,47*** (0,13)	0,46*** (0,13)	0,16 (0,18)	0,16 (0,18)	0,24 (0,26)	0,24 (0,26)	0,23 (0,32)	0,21 (0,32)	-0,68* (0,29)	-0,66* (0,29)	-0,63*** (0,12)	-0,62*** (0,12)
Koszt	-0,34* (0,16)	-0,33* (0,16)	-0,16 (0,20)	-0,15 (0,20)	-1,33*** (0,36)	-1,34*** (0,36)	-0,55 (0,39)	-0,51 (0,38)	-0,07 (0,28)	-0,06 (0,28)	0,72*** (0,12)	0,72*** (0,12)
Zainteresowanie polityką	0,04 (0,19)	0,06 (0,19)	0,48 (0,25)	0,46 (0,26)	-0,51 (0,48)	-0,52 (0,48)	0,00 (0,46)	0,04 (0,46)	0,67* (0,33)	0,68* (0,33)	-0,85*** (0,21)	-0,84*** (0,21)
Uczestnictwo religijne	-0,22 (0,13)	-0,22 (0,13)	1,17*** (0,18)	1,16*** (0,18)	0,50* (0,25)	0,49 (0,25)	0,18 (0,32)	0,19 (0,32)	-0,42 (0,28)	-0,41 (0,28)	-0,7*** (0,11)	-0,7*** (0,11)
Płeć	0,17 (0,13)	0,17 (0,13)	-0,03 (0,18)	-0,04 (0,18)	-0,04 (0,25)	-0,05 (0,25)	0,37 (0,30)	0,38 (0,30)	0,34 (0,24)	0,35 (0,24)	-0,19 (0,11)	-0,19 (0,11)

Wiek	0,00	0,00	-0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	-0,01	-0,01	-0,01	-0,02***
	(0,00)	(0,00)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,01)	(0,00)
Podstawowe	-0,75**	-0,76**	0,73*	0,74*	-0,61	0,50	-0,60	-0,48	-0,52	0,57	-0,03	-0,04	0,91***	0,92***
	(0,24)	(0,24)	(0,33)	(0,33)	(0,50)	(0,50)	(0,50)	(0,57)	(0,57)	(0,42)	(0,42)	(0,42)	(0,20)	(0,20)
Średnie	-0,14	-0,15	0,60*	0,60*	-0,21	0,40	-0,20	-0,23	-0,25	0,05	0,04	0,04	0,14	0,15
	(0,18)	(0,18)	(0,28)	(0,28)	(0,40)	(0,40)	(0,40)	(0,43)	(0,43)	(0,32)	(0,32)	(0,32)	(0,17)	(0,17)
Zawodowe	-0,45*	-0,45*	0,25	0,25	0,15	0,16	0,16	-0,07	-0,14	-0,82*	-0,83*	-0,83*	0,66***	0,66***
	(0,21)	(0,20)	(0,31)	(0,32)	(0,41)	(0,41)	(0,41)	(0,47)	(0,48)	(0,40)	(0,40)	(0,40)	(0,19)	(0,19)
Miasto do 20 tys.	0,03	0,04	0,21	0,22	-0,93*	-0,95*	-0,94	-0,14	-0,09	-0,08	-0,07	0,08	0,09	0,09
	(0,21)	(0,21)	(0,27)	(0,27)	(0,40)	(0,40)	(0,40)	(0,50)	(0,50)	(0,41)	(0,41)	(0,41)	(0,17)	(0,17)
Miasto 20-50 tys.	0,73***	0,73***	-0,48	-0,49	-1,83**	-1,82**	0,62	0,59	0,60	-1,03	-1,03	-1,03	-0,13	-0,13
	(0,20)	(0,20)	(0,32)	(0,32)	(0,62)	(0,62)	(0,62)	(0,45)	(0,46)	(0,55)	(0,55)	(0,54)	(0,18)	(0,18)
Miasto 50-100 tys.	-0,24	-0,29	0,08	0,08	-0,94	-0,94	-0,94	0,57	0,58	0,52	0,53	0,53	0,14	0,14
	(0,26)	(0,26)	(0,31)	(0,31)	(0,48)	(0,48)	(0,49)	(0,51)	(0,52)	(0,41)	(0,41)	(0,41)	(0,20)	(0,20)
Miasto 100-500 tys.	0,37*	0,38*	0,18	0,20	-1,18**	-1,18**	0,42	0,11	0,09	0,72*	0,70*	0,70*	-0,17	-0,17
	(0,19)	(0,19)	(0,26)	(0,26)	(0,42)	(0,42)	(0,42)	(0,45)	(0,46)	(0,32)	(0,32)	(0,32)	(0,16)	(0,16)
Miasto powyżej 500 tys.	0,63**	0,64**	-0,14	-0,16	-1,60**	-1,56**	0,00	0,06	0,06	-0,13	-0,14	-0,14	-0,40*	-0,40*
	(0,21)	(0,21)	(0,31)	(0,31)	(0,56)	(0,56)	(0,53)	(0,53)	(0,53)	(0,42)	(0,42)	(0,42)	(0,20)	(0,20)
Dochód najniższy	-0,12	-0,14	-0,16	-0,14	0,04	0,04	0,04	0,05	0,05	0,20	0,18	0,18	0,28	0,28
	(0,22)	(0,22)	(0,27)	(0,27)	(0,37)	(0,37)	(0,37)	(0,48)	(0,48)	(0,41)	(0,42)	(0,42)	(0,16)	(0,16)
Dochód średni niższy	0,19	0,18	0,02	0,00	-0,33	-0,33	-0,33	-0,38	-0,36	0,38	0,39	0,39	0,11	0,11
	(0,18)	(0,18)	(0,25)	(0,26)	(0,38)	(0,38)	(0,38)	(0,50)	(0,50)	(0,33)	(0,33)	(0,33)	(0,16)	(0,16)

Tabela A. cd.

	Głos na PO		Głos na PiS		Głos na PSL		Głos na SLD		Głos na RP		Absencja	
Dochođ średni wyższy	0,22 (0,20)	0,19 (0,20)	-0,68* (0,30)	-0,71* (0,30)	-0,73 (0,44)	-0,74 (0,44)	0,64 (0,39)	0,66 (0,39)	0,79* (0,35)	0,78* (0,35)	0,09 (0,17)	0,09 (0,17)
Stała	-1,37*** (0,25)	-1,29*** (0,25)	-2,66*** (0,39)	-2,73*** (0,39)	-2,57*** (0,49)	-2,56*** (0,49)	-3,19*** (0,63)	-3,12*** (0,64)	-2,45*** (0,49)	-2,40*** (0,50)	0,97*** (0,23)	0,88*** (0,25)
N	1889	1889	1889	1889	1889	1889	1889	1889	1889	1889	1889	1889
Log likelihood	-824,36	-820,60	-501,16	-500,07	-278,33	-278,23	-212,72	-212,27	-295,48	-295,27	-1063,6	-1063,3
LR chi ² (19)	457,46	464,98	614,14	616,33	154,88	155,08	166,75	167,64	202,86	203,28	425,88	426,56
Prob > chi ²	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,0000
Pseudo R ²	0,217	0,221	0,38	0,381	0,218	0,218	0,282	0,27	0,256	0,256	0,167	0,167

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011. W nawiasie podano błędy standardowe; * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Tabela B. Efekty krańcowe – identyfikacja partyjna

	PO	PiS	PSL	SLD	RP	Absencja
Identyfikacja z partią	0,75*** (0,03)	0,71*** (0,04)	0,53*** (0,08)	0,56*** (0,10)	0,37*** (0,05)	0,51*** (0,02)
Brak identyfikacji	0,18*** (0,01)	0,08*** (0,01)	0,04*** (0,00)	0,03*** (0,00)	0,03*** (0,00)	0,31*** (0,01)
Zmiana	0,39*** (0,02)	0,28*** (0,01)	0,14*** (0,02)	0,11*** (0,01)	0,12*** (0,01)	-0,19*** (0,02)

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011. W nawiasie podano błędy standardowe;
* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,00$,

Tabela C. Efekty krańcowe – dystans między wyborcą a partiami/wskaźnik różnicowania partii

	PO	PiS	PSL	SLD	RP	Absencja
Dystans minimalny	0,29*** (0,02)	0,19*** (0,01)	0,06*** (0,01)	0,07*** (0,01)	0,07*** (0,01)	0,42*** (0,01)
Dystans maksymalny	0,19*** (0,02)	0,10*** (0,01)	0,03*** (0,01)	0,01** (0,00)	0,03*** (0,01)	0,37*** (0,02)
Zmiana	-0,02*** (0,01)	-0,01*** (0,00)	-0,01* (0,00)	-0,01*** (0,00)	-0,01* (0,00)	-0,01 (0,01)

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011. W nawiasie podano błędy standardowe;
* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Tabela D. Efekty krańcowe – dystans między wyborcą a partiami/wskaźnik różnicowania partii dla osób z identyfikacją partyjną i bez takiej identyfikacji

	PO	PiS	PSL	SLD	RP	Absencja
	Identyfikacja					
Dystans minimalny	0,80*** (0,03)	0,80*** (0,03)	0,59*** (0,08)	0,80*** (0,08)	0,47*** (0,06)	0,32*** (0,02)
Dystans maksymalny	0,66*** (0,05)	0,54*** (0,07)	0,45*** (0,09)	0,24* (0,12)	0,26*** .068267	0,27*** (0,02)
Zmiana	-0,02*** (0,01)	-0,04*** (0,01)	-0,03* (0,01)	-0,07*** (0,01)	-0,03* (0,01)	-0,01 (0,01)

Tabela D. cd.

	PO	PiS	PSL	SLD	RP	Absencja
	Brak identyfikacji					
Dystans minimalny	0,23*** (0,02)	0,11*** (0,01)	0,05*** (0,01)	0,06*** (0,01)	0,05*** (0,01)	0,53*** (0,02)
Dystans maksymalny	0,12*** (0,02)	0,03*** (0,01)	0,02*** (0,01)	0,00* (0,00)	0,02** (0,01)	0,47*** (0,03)
Zmiana	-0,02*** (0,01)	-0,01*** (0,00)	-0,00* (0,00)	-0,01*** (0,00)	-0,01* (0,00)	-0,01 (0,01)

Źródło: obliczenia własne na podstawie PGSW 2011. W nawiasie podano błędy standardowe;
* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.